

Referințe bibliografice

1. Noica Constantin. Simple introduceri la bunătatea timpului nostru, București, 1992.
2. Noica Constantin. Devenire întru ființă, București, 1981.
3. Noica Constantin. Modelul cultural european, București, 1993.
4. Noica Constantin. Simple introduceri la bunătatea timpului nostru, București, 1992.
5. Noica Constantin. Pagini despre sufletul românesc, București, 1991.
6. Noica Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească, București, 1987.
7. Noica Constantin. Ibidem.

CONCEPTUL DE PATRIOTISM ȘI PERSONALITĂȚI ISTORICE ÎN CRONOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DIN SEC. XVI – MIJLOCUL SEC. XVIII

Dumitru Căldare, dr. hab. în filos., conf. univ.
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, R. Moldova

THE CONCEPT OF PATRIOTISM AND HISTORICAL PERSONALITIES IN ROMANIAN CHRONOGRAPHY FROM THE 16TH CENTURY – THE MIDDLE OF THE 18TH CENTURY

By describing the great personalities of Moldova from the Middle Age, Grigore Ureche and Miron Costin have gained their place in the history as great patriots. The paper presents and comments some fragments of their works which best prove their patriotism over centuries.

Dezvoltarea societății la etapa actuală pune în mod imperios problema studierii profunde și multilaterale a gândirii filosofice a trecutului istoric al neamului românesc. În condițiile integrării și globalizării, oamenii au stringentă nevoie să cunoască în mod temeinic, obiectiv și multispectual realizările gândirii filosofice românești din trecutul istoric. Necesitatea studierii acestei probleme rezultă și din faptul că trecutul istoric ne procură multe învățăminte. De aceea pentru a înțelege filosofia românească trebuie să-i cunoaști CV-ul, și chiar dacă nu știi încotro se duce să știi cel puțin de unde vine [1].

În acest context examinăm operele lui Grigore Ureche și Miron Costin care

au rămas pentru totdeauna în istoria neamului și ca mari patrioți, o dovadă concludentă, în acest sens, fiind însăși letopisețul Țării Moldovei.

În concepția cronicarilor, personalitățile istorice, manifestând un patriotism adevărat, îndeplinesc un rol deosebit în dezvoltarea societății. Așa a fost Ștefan cel Mare, care, după aprecierea lui Grigore Ureche, pentru faptele lui vitejești și creștinești, pentru victoriile glorioase a devenit „sfânt” încă în timpul vieții. Și, deși Miron Costin este rezervat în privința aprecierii domniei lui Mihai Viteazul, totuși el recunoaște meritele incontestabile ale acestuia față de neamul românesc. Sunt elogiați și alți domnitori patrioți care, în opinia cărturarilor, au contribuit la dăinuirea în timp a Țărilor Române. Rolul personalităților de seamă în istorie sporește în cazul în care ele posedă și manifestă adevărate aptitudini intelectuale și stări sufletești, calități moral-creștine și patriotice.

Descriind puternica Romă antică, M. Costin afirmă că personalitatea remarcabilă a unui împărat sau rege determină întru totul forța și existența ei în lume. Anarhia „macină” esența și vitalitatea țării din interior. Și dacă la o anumită etapă Roma începuse să decadă, apoi, odată cu întronarea lui Traian, ea atinge culmile măreției militare. Sub împăratul Adrian, Roma a decăzut pentru totdeauna, fiind împresurată de năvălirile barbarilor. Deci, istoria are un caracter obiectiv și inevitabil, este un proces istorico-natural, aflându-se în permanentă schimbare și dezvoltare și nici o figură istorică, cât de proeminentă ar fi ea, nu e în stare să stăvilească sau să reorienteze cardinal mersul logic și firesc al istoriei, să întoarcă roata acesteia înapoi. Remarcăm că aceste raționamente pot fi completate cu generalizările marelui Hegel, care scria că „tot ce e rațional e real, tot ce e real e rațional”, – a fost real Imperiul Roman, dar au fost raționale și hoardele barbare care au înlăturat forța romană.

De notat ca Miron Costin aduce un elogiu împăratului Traian, cuceritorul Daciei străbune. Roma l-a făcut pe Traian nemuritor. Prin veșnica lui Columnă a arătat lumii că gloria voastră este veșnică, monarhi slăviți! De ce, oare, asemenea stăpânitori nu trăiesc veșnic”? [2]. După noi, acest elogiu are un sens dublu; în primul rând, vița nobilă a romanilor ne onorează și ne sporește demnitatea națională în lume, noi fiind urmași ai poporului-rege. În rândul al doilea, aspirația cărturarului că asemenea stăpânitori să trăiască veșnic, în mod inevitabil generează concluzia că dacă sunt stăpânitori, trebuie să fie și sclavi. Și oare misiunea noastră constă numai în a proslăvi supușenia și umilința? Oare noi suntem sortiți a fi numai sclavi?

Oare aceasta este adevărata virtute? Și cu atât mai mult, cronicarul ar dori ca asemenea stăpânitori să trăiască veșnic.

Astfel, putem afirma că patriotismul lui Grigore Ureche a influențat și asupra stilului cronicii sale, care este mai degrabă un stil sentimental, prin care a atribuit datelor și evenimentelor istorice o adevărată viață, retrăiri și stări sufletești autentice. Și acest fapt trebuie apreciat în mod realist, deoarece asemenea mod de cugetare devine determinant pentru evoluția în continuare a științei istoriografice din acea perioadă.

Descrierea luptelor victorioase cu dușmanii țării căpătau o semnificație deosebită, fiind un îndemn mobilizator spre reînvierea conștiinței naționale. Oastea Țării Moldovei a obținut victorii răsunătoare asupra turcilor, tătarilor, leșilor, ungurilor, muntenilor, dar și înfrângeri umilitoare și rușinoase: „*Mai apoi și turcii carii că vedea că ca o negură toată lumea acoperea, războaie minunate au făcut de multe ori i-au și biruit, mai apoi de o au și supus supt jugul lor, de multe ori i-au asudat, rocoșindu-se și nu fără multă moarte și pagubă în oameni, până o așaza*” [3]. Patriotismul lui Grigore Ureche se manifestă, în special, și în atitudinea lui hotărâtă împotriva turcilor, care exploatau cu cruzime Țara Moldovei. Prin ura sa față de Poarta Otomană, descrisă în *Letopiseț*, el spera să cultive aceleași convingeri și sentimente contemporanilor și urmașilor săi.

Descrierea trecutului glorios avea scopul să demonstreze că dușmanii țării pot fi învinși, că Moldova poate reveni la gloria ei de altădată. De aici și necesitatea ca contemporanii lui să se trezească din starea de amorțire, să se pătrundă de marea lor responsabilitate față de Patrie. Faptele eroice ale trecutului – această călăuză dominantă – aveau scopul de a-i îndemna pe toți moldovenii la luptă, de a le insufla optimism și curaj în propriile forțe, în necesitatea de a-și făuri destinul. Țara Moldovei ar putea să-și recapete suveranitatea și independența ocupând un loc destoinic în lume. Prin urmare, anume dragostea de pământul natal, patriotismul nețărmurit al lui Grigore Ureche îl face să depășească ambițiile de apartenență la marea boierime, precum și orgoliul personal și să-l prezinte pe Ioan-vodă cel Cumplit în două ipostaze. Prima ipostază: Ioan-vodă este zugrăvit ca un tiran fiind acuzat de numeroase fărădelegi și crime monstruoase, în special față de biserică. Cronicarul este convins că răsplata divină sau pedeapsa divină nicidecum nu-l va ocoli. A doua ipostază (nu-i prea evidențiată), dar concretizată este patriotismul înflăcărat al lui Ioan-vodă cel Cumplit, faptele lui eroice săvârșite pentru independența Moldovei. Numai în trei ani de zile Ioan-vodă cel

Cumplit a obținut câteva victorii strălucite. Mai întâi, el zdrobește oastea leșească a lui Bogdan-vodă, cu care acesta spera să-și recapete scaunul domnesc. După aceasta urmează și bătălia cu oastea turcească și a muntenilor, care, de asemenea, este îngenuncheată (se urmărea scopul de a-l ridica domn pe Petru Șchiopul după mazilirea lui Ioan-vodă). În acțiunile militare ale lui Ioan-vodă predominau chibzuința și măiestria de strateg iscusit. El arde Țara Muntenească și-l înscăunează pe Vintilă-vodă, iar apoi arde unul după altul târgurile Brăila, Tighina și Cetatea Albă, învinge oastea tătărească și cea turcească în Bugeac. Din mai multe cauze obiective și subiective Ioan-vodă pierde bătălia decisivă cu turcii de la Cahul și-și pierde și viața. Accentuăm îndeosebi faptul că și trădarea mării boierimi l-a împiedicat pe Ioan-vodă cel Cumplit să izbăvească țara de jugul otoman.

În problema patriotismului lui Grigore Ureche și în rolul deosebit pe care l-a îndeplinit Ștefan cel Mare în istoria neamului românesc, susținem opinia lui P.P. Panaitescu, care afirmă că acest aspect este expus în spiritul ideilor scriitorilor din sec. al XVII-lea, care, fiind influențați de Renașterea, priveau istoria prin activitatea oamenilor mari și nu a maselor lăsate în umbră. Pentru Grigore Ureche, Ștefan era un model de urmat pentru învierea Moldovei. În sec. al XVII-lea Ureche socotea că lupta pentru independență a unui mic stat feudal ca Moldova nu este un îndemn suficient și de aceea el adaugă conceptul de glorie. Gr.Ureche aduce mărturii convingătoare care confirmă că întreaga Europă, toată creștinătatea europeană salută victoriile militare ale lui Ștefan cel Mare. După victoria de la Vaslui asupra turcilor „*mare bucurie au fostu tuturor domnilor și crailor de prinprejur de biruință ce au făcut Ștefan-vodă*” [4]. Și dimpotrivă, după înfrângerea suferită de moldovenii la Valea-Albă „*fu scîrbă mare a toată țara și tuturor domnilor și crailor di prinprejur, dacă auziră că au căzut moldovenii suptu mîna paginilor*” [5]. La moartea lui Ștefan-vodă „*atîta jale era, de plîngea toți ca după un părinte al său, că cunoștia toți că s-au scăpatu de mult bine și de multă aparatură*”. Grigore Ureche ne prezintă într-un mod original și portretul lui Ștefan cel Mare: „Fost-au acestu Ștefan-vodă om nu mare de statu, mănios și de grabu vărsătoriu de sînge nevinovat: de multe ori la ospete omorăea fără județu. Amintrilea era om întreg la fire, neleneșu, și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde nu gîndiiai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie însuși să vîriia, ca văzându-l ai săi, să nu să îndărăp-teze și pentru aceia raru războiu de nu biruia. Și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, ca știindu-se căzut jos, să rădica deasupra biruitorilor” [6]. Și este indiscutabil faptul că numai un mare om politic și un mare conducător

militar ar fi putut obține atâta faimă ostășească ca Ștefan; În circumstanțele vitrege în care se afla Moldova, o țară mică, neapărată și neașezată, era nevoie de geniul lui Ștefan, ca să manifeste iscusința militară și diplomație, cedări și compromisuri rezonabile, vitejie, voință individuală și credință nestrămutată în forțele poporului. Toate acestea fiind îmbinate cu un adevărat creștinism, demonstrează că Gr.Ureche l-a înțeles pe Ștefan, a înțeles și epoca istorică respectivă, admitem că nu în măsura cuvenită, dar a înțeles-o și a redat-o în modul respectiv.

În perioada istorică, când a activat Grigore Ureche, boierimea a păstrat numai unele manifestări palide ale boierimii militare, patriotice, dornice de glorie și slavă din timpurile lui Ștefan cel Mare. E cunoscut faptul că după bătăliile victorioase domnitorii dăruiau moșii boierilor, dar și altor oșteni ce manifestau virtute militară și patriotism, făcându-le și alte feluri de recompense. Pe timpurile lui Miron Costin boierimea pierduse calitățile și virtuțile ei militare și patriotice de altădată, transformându-se într-o boierime de agricultori. În această nouă calitate a sa, boierimea exploata țărănimia în mod nemilos, având un singur scop – îmbogățirea, utilizând diferite mijloace perfide în vederea realizării acestuia. Unul din aceste mijloace, care poate fi calificat și ca antinațional, este acceptarea tacită de către boierimea moldovenească a ocupației turcești și chiar colaborarea cu ea în scopul menținerii în supunere a țărănimii.

Notăm că și Miron Costin a fost un mare patriot. Opera lui proslăvește neamul românesc și, drept confirmare, sunt și cuvintele cu care începe lucrarea *De neamul moldovenilor – „cînt țara-mi înlăcrămată și pe bieții locuitori ai țării Moldovei”* [7]. Altceva e că, în aprecierea formelor și metodelor privind manifestarea patriotismului, Miron Costin avea și alte viziuni decât Grigore Ureche. Cronicarul nu aproba existența unor posibilități social-economice reale în a doua jumătate a sec. al XVII-lea privind izbăvirea de ocupația turcească. Considerăm că, în mare măsură, această concluzie corespunde adevărului. La temelia acestor concluzii și viziuni ale lui Miron Costin se află un complex întreg de cauze obiective și subiective generate de vremurile cumplite. Țara Moldovei era distrusă și pustiită de războaiele dintre Polonia și Turcia, de cruntul jug al acesteia din urmă care generase o mizerie și o sărăcie totală, o instabilitate social-politică permanentă. În aceste condiții și se afirmă neîncrederea cronicarului în realitatea socială existentă, consolidând, în același timp, convingerea că numai Dumnezeu va putea salva Țara Moldovei. Miron Costin acceptă unele aspecte de nuanță realistă firească privind examinarea faptelor și fenomenelor istorice. Dum-

nezeu este atotputernic. El călăuzește și guvernează lumea – acesta este crezul cărturarului. În același timp, el admite că unele fapte istorice pot avea loc și în virtutea manifestării active a rațiunii umane, dar și în asemenea cazuri ele se află sub guvernarea divină.

Așadar, cea mai distinsă trăsătură a patriotismului lui M. Costin este scrierea *Letopisețului Țării Moldovei*, precum și a celorlalte opere ale sale, prin care și-a proslăvit Patria și poporul. Teza – gândul cronicarului „*A lăsa iarăși nescris, cu mare ocară, înfundat neamul acesta de o samă de scriitori, ieste inimii durere*”. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă, să scoț lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sântu lăcuitorii țării noastre, Moldovei și Țării Muntenesti și românii din țările ungurești ... că toți un neam și odată descălecați sântu” [8].

A doua trăsătură – deși M. Costin era reprezentant de vază al mării boierimi, totuși el s-a distanțat de aceasta în problema atitudinii față de Patrie, față de care nutrea o dragoste nemărginită. El a rămas fidel Patriei până în ultima clipă a vieții sale. A treia trăsătură; luptând și cu sabia, și cu pana, fiind și un diplomat erudit, el spera că Moldova va fi eliberată de ocupația turcească cu ajutorul Poloniei. În acest scop el întreținea o corespondență permanentă cu mari demnitari poloni, întreprindea acțiuni și măsuri hotărâte pentru salvarea Patriei sale. El îndeamnă suveranul Poloniei la fapte mari, scriind în *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei*, fie și ca norocul aceuia care domnește asupra milostivirii voastre, domnul meu cel milostiv, „să ne apere și pe noi de pieire prin voia Celui-de-Sus” [9].

Patriotismul lui M. Costin se manifestă și prin faptul că el se pronunță împotriva acelor domnitori care aduc în țară oști străine (turci, tătari, leși, nemți, etc.) pentru a cuceri scaunul domnesc. Ei consideră că asemenea fapte „nesocotite” aduc țării mari pagube și nenorociri.

Referințe bibliografice

1. Surdu Alexandru. Izvoare de filozofie românească. București, 2010, p.8-11.
2. Costin Miron. Opere. Chișinău: literatura artistică, 1989, p.271.
3. *Letopisețul Țării Moldovei*, p.27.
4. *Ibidem*, p.46.
5. *Ibidem*, p.48.
6. *Ibidem*, p.57.
7. Costin Miron. Op.cit., p. 267.
8. Costin Miron. Op.cit., p.291.
9. Costin Miron. Op.cit., p.210.